

дрыгва) і перакладзены на нямецкую мову адпаведным прыметнікам *grün*. У гэтых выпадках семантыка каляронімаў супадае, стылістычная афарбоўка адсутнічае. Дзеяслоў *засялянець*, які сустрэўся ў рамане двойчы, у адным выпадку (з апелятывам *рунь*) перакладаецца дзеясловам *grünen*, які ў нямецкай мове мае стылістычнае адценне кніжнасці, узвышанасці. У другім выпадку той самы дзеяслоў, але з апелятывам *дрэвы*, перакладзены спалучэннем *grün werden* 'стаць зялёным', якое з'яўляецца стылістычна нейтральным адпаведнікам беларускага дзеяслова і формы часу якога выражаюцца пры дапамозе адпаведных форм дзеяслова *werden*. Таму, відаць, для перакладу дзееспрыметніка *назелянелы* было выбрана спалучэнне *grün geworden*: *назелянелая медная дошчачка – eine grün gewordene Kupfertafel*.

Найбольш цікавымі да даследавання з'яўляюцца выпадкі, калі ў перакладзе каляронім з'яўляецца там, дзе яго не было ў арыгінале. У дачыненні да паралельных колеракодаў *зялёны – grün* зафіксавана два такія выпадкі. Разгледзім іх падрабязней: *Нічога я нідзе не гаварыла. Наадварот, перад жонкай яго падхалімнічаю.* (С. 349.) *Nichts hab ich gesagt. Im Gegenteil, gegenüber seiner Frau lobe ich ihn über den grünen Klee.* (S. 395.)

Дзеяслоў *падхалімнічаць*, які мае стылістычнае адценне негатыўнай ацэнкі, перакладзены тут фразеалагізмам *j-n, etw. über den grünen Klee loben* (літаральна: *хваліць каго-н. ці што-н. за зялёную канюшыну*) 'каго-небудзь вельмі хваліць, уносіць да нябёсаў (іранічн.)', які яшчэ больш узмацняе экспрэсіўнае ўздзеянне беларускага дзеяслова і падкрэслівае іранічнасць выказвання. Семантычна беларускі дзеяслоў і адпаведны яму нямецкі фразеалагізм з'яўляюцца суадноснымі. У склад фразеалагізма ўваходзіць каларыстычны кампанент *grün* 'зялёны'.

Вылецеў я з зямлянкi, як пасаромлены хлапчук. (С. 208.)

Ich flog aus der Hütte wie ein beschämter grüner Junge. (S. 237.)

У нямецкай мове словазлучэнне *grüner Junge* мае значэнне 'малакасос, зялёны юнец' і, адпаведна, стылістычную афарбоўку размоўнасці з экспрэсіўна-ацэнным адценнем зневажальнасці. Звычайна стылістычна нейтральнае слова *хлапчук* таксама мае тут гэта стылістычнае адценне, праўда, не так ярка выражанае, як у перакладзе, якое абумоўлена кантэкстуальна. Паколькі стылістычнае афарбоўка ўваходзіць у яго лексічнае значэнне, то па семантыцы слова *хлапчук* і словазлучэнне *grüner Junge* супадаюць толькі часткова.

Такім чынам, можна адзначыць, што колькасць рэалізацый элементаў колеракодаў *зялёны – grün* у арыгінале і перакладзе не супадае. Семантычны аб'ём беларускіх і нямецкіх каляронімаў у большасці пар кантэкстаў суадносіцца. У некаторых выпадках нямецкі каляронім мае стылістычнае адценне, якім не валодае беларуская лексема або яно выражана ў меншай ступені. У цэлым назіраецца тэндэнцыя да захавання ў перакладзе адпаведнага арыгіналу каляроніма разгледжанага колеракода.

ТЫПАЛАГІЧНЫЯ АСАБЛІВАСЦІ ПРАДМОЎ ДА ПСАЛТЫРА ФРАНЦЫСКА СКАРЫНЫ І ЛЯВОНА МАМОНІЧА

С. В. Шалашэнь

Навуковы кіраўнік — к.філал.н., дацэнт *У. Г. Кароткі*

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт

У кніжнасці ўсходніх славян Псалтыр атрымаў самае шырокае распаўсюджанне сярод кніг Старога Запавета. Гэтай кнігай карысталіся ў літургічнай практыцы, па ёй можна было тлумачыць лёс чалавека. Асабліва шырока Псалтыр выкарыстоўваўся для навучання грамаце.

Свой Псалтыр Францыск Скарына надрукаваў у жніўні 1517 года ў Празе. Гэтая кніга не раз выдавалася на тэрыторыі Беларусі ў канцы XVI – XVII стст. У сярэдзіне 1570-х гадоў у Вільні была заснавана друкарня, якая мела важнае грамадскае і культурнае значэнне ў жыцці Беларусі, а таксама адыграла прыкметную ролю ў справе асветы. Сродкі на яе стварэнне выдзеліла сям'я Мамонічаў.

Скарынінскі Псалтыр суправаджаўся прадмовай і пасляслоўем. У ім адсутнічаюць такія элементы як эпiграма і прысвячэнне. Скарына ў прадмове кажа аб універсальным характары Псалтыра, аб яго выключным значэнні. Наступны раздзел прадмовы да Скарынінскага Псалтыра 1517 года змяшчае думкі асветніка наконт выключнай важнасці эстэтычнага выхавання. Для

Скарыны Псалтыр і псалом — сінонімы эстэтычнага выхавання. Напрыканцы беларускі першадрукар тлумачыць прынцыпы выдання, расказвае аб спасылках на іншыя кнігі Старога і Новага Запаветаў і глосах. Францыск Скарына вырашыў не адыходзіць ад традыцыйнага тэксту і надрукаваў Псалтыр згодна з царкоўнаславянскай рэдакцыяй.

Псалтыр, выдадзены ў друкарні Мамонічаў у 1593 г., мае больш аб'ёмны прадмоўна-пасляслоўны комплекс. Пасля звестак аб месцы і часе выдання аўтар змясціў эпікграму на герб Лукаша Мамоніча. Яна мае панегірычны характар і гербатлумачальнае значэнне. Акрамя эпікграмы ў прадмоўна-пасляслоўным комплексе прадстаўлены прысвячэнне, прадмова і пасляслоўе.

Як і звычайна, пасля эпікграмы змешчана прысвячэнне, таксама адрасаванае Лукашу Мамонічу. Падпісаў яго Лявон Мамоніч. Пачынаецца прысвячэнне з дыдактычнай часткі, у якой аўтар выказвае сваю павагу да кніг Старога і Новага Запаветаў і заклікае карыстацца правіламі, згаданымі ў іх, у паўсядзённым жыцці. Аўтар апявае высакароднасць і набожнасць Лукаша Мамоніча, яго дабрачынную дзейнасць. Лявон Мамоніч гаворыць аб сваёй ролі ў кнігадрукарскай справе і аб задачах, якія ён на сябе ўсклаў — садзейнічаць услаўленню слова Божага, развіццю пісьменнасці і адукацыі на Беларусі.

Лявон Мамоніч, як і Скарына, не абыходзіць увагай універсальны характар гэтай кнігі. Назіраецца некаторая сходнасць з прадмовай да Псалтыра Скарыны на ўзроўні паэтыкі. Мамонічу блізкая пазіцыя беларускага першадрукара на конт эстэтычнага выхавання, аб чым ён гаворыць у прадмове. Лявон Мамоніч выкарыстоўвае адрозную ад скарынавай сістэму глосаў: усе незразумелыя для простага чытача словы ён змяшчае ў канцы прадмовы з перакладам.

Пасляслоўе да Скарынінскага Псалтыра 1517 г. уключае ў сябе звесткі аб друкары, месцы і часе выдання. У Мамонічскім пасляслоўі акрамя гэтых дадзеных аўтар абвяшчае аб сваіх прывілеях на манапалізаванае выданне кніг на беларускай і царкоўнаславянскай мовах і аб пакаранні, якое чакае парушальнікаў каралеўскага загаду.

Такім чынам, тыпалагічнае даследванне прадмоў да Псалтыра Ф. Скарыны і Л. Мамоніча адкрывае новыя магчымасці для вывучэння эвалюцыі гэтага жанра старабеларускай літаратуры і яго ролі ў тагачасным літаратурным працэсе.

СТРУКТУРНЫЙ ПОДХОД К АНАЛИЗУ ТЕКСТА УЧЕБНОГО ИЗДАНИЯ

Е.Н. Богданович

Научный руководитель – к.филол.н., доцент *Л.И. Петровичева*
Белорусский государственный технологический университет

Исследование учебного текста, его структура интересует нас прежде всего с точки зрения теории и практики редактирования. В последние годы работа редактора над текстом (главным объектом редактирования) сводилась преимущественно к анализу языка и стиля произведения. Н. М. Сикорский, В. И. Ляхов, М. Д. Феллер указывали в своих работах на необходимость структурного подхода к анализу книги и ее текстового содержания. [1, 2, 3]. М. Д. Феллер выделил четыре составляющих структуры текста (информационную, логическую, психологическую, эстетическую). Развитие теории и практики редактирования текста должно основываться на их дальнейшем анализе и разработке. Новым в теории редактирования является исследование и выявление структуры текста именно вузовского учебника. В связи с тем, что в Республике Беларусь придается большое значение все возрастающей роли высшего образования. Согласно СТБ 7.60-93 «Выданный. Асноўныя віды» учебное издание – это «издание, содержащее систематизированные сведения научного или прикладного характера, изложенные в форме, удобной для изучения и преподавания, и рассчитанное на учащихся разного возраста и ступени обучения» [4].

Цель нашего исследования – выявить структуру учебного текста через определение функций основных составляющих структуры текста учебника в соответствии с его функциями (учебной, образовательной, воспитательной, развивающей творческое мышление и др.). Методы исследования: социологический, функциональный, структурно-типологический, статистического анализа.

С помощью специально разработанных вопросов по каждой составляющей структуры учебного текста нами проводится исследование понимания учебного текста студентами млад-